

Ferit Halluni

BIBLIOTEKA
SHTETIT

854-32

H 22

**BUKE
E
BURRERI
tregime**

8SH-32

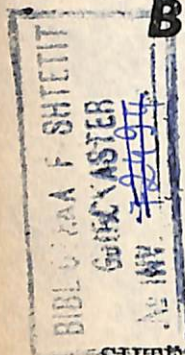
H 22

Forit Halluni

BUKË E BURRËRI

tregime

1039

SHTËPIA BOTUESE «NAT M FRASHERI»

BUKË DHE BURRERI

Fshatari me trastën bosh në krah dhe me pushkën e gjatë hedhur në sup u pengua papritmas pas një shkurreje. Terratimi i befte i syve që i solli bardhësia e borës nuk e la të shquante mirë sendet rreth e përçark dhe ai pati përshtypjen sikur ecte kuturu, nëpër një rrafshinë të zbardhëlyer, ku çdo gjë xixëllonte larg e njëkohësisht pranë tij, në një kaos marramendës. Po kjo nuk vazhdoi gjatë. Kur vështrimi iu pastrua disi, ai ndali një çast dhe i hodhi sytë përpara. Dragobia mezi dallohej tutje, e kredhur në një shtëllungë mjegulle të hollë si pambuk i shkrifëruar. Fshatari u shqetësua një hop nga kjo, por nuk u tremb. I njihte mirë shtigjet nga mund të kalonte për të mbërritur atje për jo më shumë se dy-tri orë. Puna ishte që të mos ndeshte në patrullat e toger Halilit, që e kishte rrethuar Dragobinë pothuajse nga të gjitha anët, përndryshe... Ai u drodh. Solli ndër mend atë pamjen e spitulluar të togerit, ata sytë e tij të kuq, në vështrimin e të cilëve kishte shumë nga egërsia dhe dinakëria e ujkut të ari-

tur dhe i erdhi neveri. «Pusht i keq», pëshpëriti me vete. Për shumë ditë me radhë togeri dhe forcat e tij i ishin qepur Dragobisë me shpresë që t'i kapnin gjallë Bajram Currin e shokët e tij, por s'kishin mundur dot. Atëherë, i inatosur togeri hoqi dorë nga ngjitjet sipër në shpella. Si kishte lënë gjatë atyre ditëve mbi tetë xhandarë të vrarë e disa të plagosur, iu vu dredhisë. I dërgoi Bajramit, sipër në shpellë, disa premtime të bujshme njërin pas tjetrit dhe, kur edhe këto mbetën shurdh, ai zuri të bridhte rreth e rrotull duke shpërndarë flori për kokën e tij. Po fshatarët e lanë përsëri togerin me gisht në gojë. Kështu, i egërsuar, vendosi gjithandej patrulla të lëvizshme dhe vetë se nga u zhduk. Kishte gati tri ditë që ai nuk dukej më në kullat e Repës. megjithatë fshatari mendoi sërish për të, për patrullat e tij dhe u rrëqeth. Sikur të ndeshesh me ta, atëherë fëmijët mund t'i vdisnin nga uria. Pesë fëmijë njëri më i vogël se tjetri. Ai e kishte ndier me dhimbje se si gjatë atyre ditëve të fundit, në sytë e tyre të vegjël po shuhej dalngadalë shkëndija e jetës, ata po vyshkeshin e treteshin gjithnjë e më shumë nga të pangrënët. Sidomos atë drekë, kur qe kthyer në shtëpi, kishte mbetur gati pa mend nga ajo që i panë sytë. Katër fëmijët më të rritur (i vogli sapo i kishte mbushur nëntë muaj) po ziheshin midis tyre për ca kokrra gështenja. Aty te pragu i derës fshatarit iu këput koka e i ra në gjoks. Nuk tha asnjë fjalë. E shoqja, Mara, me ca sy që i shkëndijonin si në ethe, sapo pa trastën që ai mbante në krah, e kuptoi

menjëherë që rruga i kishte dalë përsëri bosh. Edhe ajo nuk foli. Për disa sekonda ata të dy vështruan njëri-tjetrin në sy, të heshtur. Ç'të bënin? Në fshat nuk kishte më bukë. Aq pak sa kishin pasur, e kishin dërguar sipër në Dragobi për burrat që luftonin. ...Papritur i shkrepri në kokë një mendim. «Baca! — tha me vete dhe u ngrit përnjëherë në këmbë. — Baca Bajrami ka për të ma qa hallin. Po shkoj fill e tek ai»...

Ai i hodhi edhe një herë sytë majtas e djathtas. Për fat nuk dukej asnjë gjurmë e patrolave të toger Halilit. Frynte një erë brisk e ftohtë. «Janë strukë qenat, — mendoi fshatari për ta. — Janë strukë nga murlani». Vetën e ndiente të rraskapitur, megjithatë duhej të nxitonte. Fëmijët donin bukë, kulla donte njerëz. A mbahet shpirti gjallë pa bukë?... Me gjoksin zbuluar, ai mori nëpër një shteg dhish. Kur e kaptoi atë dhe doli në Pllajën e Muranës, papritur gjunjët e lëshuan. Jo nga lodhja. Brenda vetes, atë kohë, iu bë sikur i foli një zë i njohur: «Hej, Toni i Repës, ruaj mendjen. Kur s'ka bukë katundi, si ka me pasë Baca në Dragobi?!»

Ky mendim, që i shkrepri befas në kokë, ia turlati keq forcat dhe ai ndjeu sytë t'i erreshin. Për dy-tri minuta mbeti në vend pa ditur ç'të bënte. Veshët zunë t'i gumëzhinin dhe ajri sikur nuk po i mjaftonte. «... Kur s'ka bukë katundi, si ka me pasë Baca në Dragobi?» Ndeju një dhimbje që e sëmboi në kraharor. A thua me gjithë mend s'ka bukë as në Dragobi?!... Një fill shprese e pati që kjo nuk duhej të ishte kurrresi e mundur dhe se

baca Bajrami, sido që të ndodhej, do t'ia shpëtonte se s'bën fëmijët e uritur...

Toni i Repës u nis. Bora sa vinte trashej dhe ai mezi lëvizte përpara. Qe një pjerrësirë e keqe, që të merrte frymën. Megjithatë pas dy orësh mbërriti pranë shpellës. Kur po matej të hynte, dikush e ndali.

— Hej! — i foli një zë, të cilin Toni i Repës nuk e njohu aty për aty. — Ku shkon?

Ai nuk foli. U kthye andej nga i erdhi zëri dhe mezi e njohu Nuredinin.

— Tungjatjeta! — foli Toni me gjysmë zëri. — Desha bacë Bajramin.

— Pse?

— Kam punë me të.

Nuredini e hetoi një çast Tonin. E njihte mirë atë trim, që ishte miku i Bacës e i besës së tyre, por kësaj radhe se si iu duk ashtu, me atë fytyrë të prishur e me ata sy që i vidheshin shikimit të drejtpërdrejtë. Nuredini rrahu qepallat. Po atë lëkurë të vizatun ç'e kishte ashtu? Roja mendoi se Toni i Repës me siguri që do të ishte përleshur me ujqit, ose-ose rrugës kishte ndeshur në patrullat e toger Halilit. Një orë më parë ai kishte dëgjuar një si krismë të largët:

— Me shëndet plagët, o Ton! — tha Nuredini. — Me uk apo me njerëz?

Toni u habit dhe padashur çoi pëllëmbën e dorës në faqe. Gjak! I shkoi mendja që duhej të ishte grisur nëpër degët e drizave.

— Dua të shkoj te baca Bajrami! — tha me një zë të prerë. Toni u nis të hynte në shpellë, por i doli përpara Nuredini.

— Prit, o Ton, prit, — foli roja i menduar. — Baca asht në kuvend.

— Një kuvend?... — E shikoi Nuredinin në sy.

— Po. Kaq me ngut e paske punën? — tha roja.

— O Nuredin!...

Roja vijoi ta shikonte Tonin e Repës me vërejtje. «Një hall i madh ia ka prishë keq fytyrën dhe e ka shty në këtë qamet të vijë këtu. A t'i them bacës?...»

Nuredini ngriti kokën dhe mbajti vesh. Iu bë sikur dëgjoji zërin e Bajram Currit, brenda në shpellë.

— A jeni të fortë, burra?

Në një shesh që hapej në thellësi të shpellës së Dragobisë ishin mbledhur ndonja dhjetë-pesëmbëdhjetë burra të moshave të ndryshme. Midis tyre, ulur mbi një shkëmb, binte në sy trupi i bëshëm i Bajram Currit, i cili, me një vështrim të butë e të thellë, i përfshiu të gjithë me një dritë të ngrohtë atërore.

Në fillim asnjeri nuk foli. Pyetja e Bacës. «A jeni të fortë, burra», të cilën e risolli në veshët e tyre dhe një herë gjëmimi i shpellës, nuk ishte dhe aq një pyetje e thjeshtë, por edhe tamam përshëndetje nuk ishte. Midis njërës dhe tjetrës kishte diçka që të gjithë burrat e ndien në çast, por nuk shpejtuan të jepnin përgjigje, sepse ajo mund të mos ishte dhe aq e goditur e askush nuk donte të turpërohej para Bacës. Megjithatë vështrimi i Bajram Currit po priste përgjigje.

— Të fortë si pushka e ma të fortë se gryka, o bacë, — u hodh e tha Lalë Dema, një malësor dyzetvjeçar, shpuzë i gjallë.

Në çast, në fytyrën e gjerë të Bajram Currit rrezëlloi një buzëqeshje e lehtë. Duket se përgjigjja e Lalë Demës e kënaqi.

— Burrin e nderon pushka kur din pse e mban në duar, — ia priti Baca, i menduar. — Jeta nuk mbahet gjallë ndryshe, veç me nder.

«Po buka, bacë?» — mendoi Zeneli, njëri prej burrave që ishte ulur në të majtë të tij. Ai nuk deshë të fliste, por ajo që e mundonte, shpërtheu papritmas me një zë të përvuajtur.

— Po buka, baca Bajram?...

Bajram Curri vrenjti vetullat dhe iu kthye atij që foli.

— Ç'do të thuash me atë fjalë, o Zenel?

Burrat heshtën për një copë herë. U ngrit të fliste Zeneli, me atë fytyrë të bardhë, në lëkurën e hollë të së cilës dukeshin ca damarë të kaltër, të kapërthyer njëri me tjetrin, sidomos në mollëzat. Ditët e fundit, aty në shpellë, emri i tij zihej në gojë shpesh e më shpesh, mbase fill pas atij të Bacës. Detyra e tij ishte ca e vështirë; ai ishte edhe luftëtar, si të tjerët, por edhe si intendent e kuzhinier. Ai tha se brenda në shpellë nuk kishte veçse dhe për dy-tri ditë bukë, dimri ishte i egër dhe se malësorët qenë rrënuar keq nga lufta e nga unaza e rrethimit të gjatë. Ç'të bënin? Zeneli deshë të thoshte edhe diçka tjetër, po ndeshi vështrimin e rreptë të Bacës dhe heshti. Baca Bajrami e kishte porositur të mos fliste për atë gjë. Baca vetë kishte dy ditë që nuk

hante. Racionin e tij të bukës kishte urdhëruar t'ua jepte burrave. Në vend të asaj që deshi të thoshte, Zeneli iu kthye burrave dhe tha:

— A mbahet pushka gjallë pa bukë?

Asnjëri nuk foli. Bajram Curri i shikoi të gjithë me radhë në sy. Qe hera e parë që ai dukej aq i vrarë në fytyrë. Flokët e zbardhur nën qeleshen që i binte gati mbi sy e tregonin edhe më plak nga ç'ishte në të vërtetë. Dukej sheshit që atë e mundonte së tepërmi diçka. Lufta e gjatë nëpër male, pleqëria, apo uria e atyre ditëve të ftohta dimri? As e para as e dyta. Atë po e shqetësonte gjithnjë e më shumë uria. A mbahet shpirti gjallë me një copë bukë të thatë, një herë në ditë? Shokët e tij po treteshin dalngadalë. Pra, a kishte të drejtë t'i mbante akoma, kur dhe dimri sa vinte e po shtrëngonte më keq? Tri ditë më parë kishte pasur me vete shtatë napolona flori. Pesë prej tyre ia kishte dhënë Zenelit, që të blinte ndonjë send, por njeriu i dërguar prej tij nuk po dukej. Ndoshta kishte ndeshur në patrullat e toger Halilit, ndoshta dhe nuk kishte gjetur akoma gjë... Jo. Nuk duhej t'i mbante më burrat aty në shpellë. Le të shkonin njëherë për njëherë te miqtë e tyre. Vetë ai, së bashku me Avdiun e Lalë Demën, do të qëndronin aty deri në fund. Lufta nuk bëhet vetëm në shpellë, mendoi ai me vete. Lufta bëhet kudo.

Pse pak Bajram Curri foli:

— A ka njeri që don të largohet?

Zëri që i mbytur. U duk sheshit që ai mezi i shqiptoi ato fjalë. Burrat e panë një copë herë të habitur dhe atë çast iu bë sikur tavani i shpellës u ra mbi kokë.

— Mos e thuaj atë fjalë, o bacë! — u hodh e tha Avdiu, burrë dy metra i gjatë, me një si jelek prej lëkure dashi, hedhur supeve. — Pa bukë rrojmë, por pa nder jo.

— A thua nuk na e njeh ende mirë mendjen dhe fuqinë e besës, o baca Bajram, a? — ia priti aty për aty Lalë Dema, paksa i prekur në sedër. — Asnjë hap nuk luajmë prej këtu. Me ty do të rrimë. A nuk asht kështu burra?

— Qe besa, njashtu e s'e luen topi.

— Shqiptari ka mbetë pa bukë shpesh, por pushkën s'e ka lëshue kurrnjisherë nga dora dhe besës nuk i ka ba bisht ndonjisherë, — tha Avdiu.

— Fjalë me mend, o Avdi, po lufta nuk bahet vetëm këtu në Shpellë të Dragobisë, — foli Bajram Curri. — Lufta kundër së keqes bahet edhe atje poshtë, në katunde.

— Katundet kanë boll burra që luftojnë, o bacë! A nuk u kanë ra ata sa herë xhandarëve të Zogut kur kanë dashtë t'i afrohen me mendje të keqe Dragobisë?

Bajram Curri e vështroi me dashuri Avdiun, pastaj burrat e tjerë. I erdhi mirë që ata kishin mbetur ashtu siç i dinte e i njëhte prej kohësh. Deshi të thoshte diçka, por atë çast aty pranë u dha Nuredini dhe ai ia nguli sytë i menduar.

— O bacë! — tha roja. — Ka ardhë Toni i Repës dhe kërkon të takohet pa derman me ty.

— Toni i Repës? — tha Baca.

— Po. A ta fus brenda?

— Miku nuk mbahet përjashta, o Nuredin! — tha Baca.